

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет будівництва і архітектури

ВІКОВА І ГЕНДЕРНА ПСИХОЛОГІЯ

Методичні вказівки
до вивчення курсу
для студентів спеціальності
017 «Фізична культура і спорт»,
галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

Київ 2023

УДК 159.9:796

В 43

Укладач Р.А. Калениченко, канд. психол. наук, доцент

Рецензент Г.Л. Корчова, канд. пед. наук, доцент

Відповідальний за випуск К.І. Почка, д-р техн. наук, професор

*Затверджено на засіданні кафедри професійної освіти,
протокол № 7 від 7 грудня 2022 року.*

В авторській редакції.

В 43 **Вікова** і гендерна психологія: методичні вказівки до вивчення курсу / уклад.: Р.А. Калениченко. – Київ: КНУБА, 2023. – 24 с.

Містять вимоги щодо підготовки до практичних занять і самостійної підготовки, змістовні модулі, ключові слова тем, літературу для самостійної підготовки, а також вимоги до написання і оформлення індивідуальних робіт (рефератів).

Призначено для студентів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт», галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Загальні положення

Метою навчальної дисципліни «Вікова і гендерна психологія» є допомогти засвоїти здобувачам освіти такі основні питання: загальні питання вікової психології; психологія дитинства; психологія дорослішання і дорослості; методологія та теорія гендерної психології; гендерні характеристики особистості; психологія гендерної соціалізації; прикладні проблеми гендерної психології.

Вивчення дисципліни проводять після засвоєння курсів «Психологія» та «Психологія здорового способу життя», «Основи психодіагностики у фізичному вихованні і спорті», «Основи психогієни у фізичному вихованні і спорті».

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми **студенти повинні:**

1. Знати: теоретичні та практичні основи вікової і гендерної психології.

2. Вміти: грамотно і кваліфіковано діяти під час вирішення практичних завдань професійної діяльності; кваліфіковано надавати психологічну підтримку у фізичному вихованні і спорті на основі засвоєних теоретичних знань та практичних навичок і умінь основ вікової та гендерної психології.

Зміст методичних вказівок відображає досягнення вікової і гендерної психології.

Вивчення навчального матеріалу передбачає активну самостійну роботу студентів, у тому числі під керівництвом викладача. Її результати контролюють і оцінюють під час практичних занять.

У процесі вивчення навчальної дисципліни застосовують такі форми навчання: практичні заняття, а також самостійна робота студентів.

Навчальна програма складається з двох змістовних модулів «Вікова психологія» та «Гендерна психологія», які разом вміщують 10 практичних занять:

Методичні вказівки складаються з таких розділів:

I. Методичні рекомендації щодо підготовки і проведення практичних занять.

II. Практичні заняття з курсу «Вікова і гендерна психологія».

III. Методичні рекомендації до виконання індивідуальних робіт (рефератів).

IV. Тематика рефератів.

V. Перелік типових питань з дисципліни «Вікова і гендерна психологія».

VI. Список літератури до курсу «Вікова і гендерна психологія».

1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ І ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття (п. з.) – це форма навчального заняття, за якого педагог організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчального предмета й формує в них уміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального практичного виконання відповідно сформульованих завдань. П. з. можуть існувати у вигляді спеціальних, технічних і низки інших занять. Особливе та надзвичайно важливе місце серед них посідають спеціальні заняття, які безпосередньо формують, розвивають і вдосконалюють майстерність. П. з. проводяться із використанням сучасних інноваційних та інтерактивних методів, а саме: рольових ігор, педагогічної практики, мозкового штурму, стажування, лабораторних робіт, тренування, які передбачають глибоку, всебічну і різноманітну підготовку їх учасників, уміння здійснити складні розумові дії та вимагають від них значних емоційно-вольових зусиль.

Більш якісному проведенню практичних занять сприяє методично правильно проведений інструктаж – короткі, лаконічні та чіткі вказівки науково-педагогічного працівника щодо виконання тих чи інших дій. Він, як правило, передує проведенню різних вправ, практичних робіт і характеризується дуже стислою формою викладання вказівок про місце, час і послідовність виконання певних практичних дій.

Інструктаж є важливою складовою частиною забезпечення високого рівня проведення заняття. Тому він вимагає відповідної змістовної та методичної підготовленості. Для якісного проведення інструктажу, з огляду на передовий педагогічний досвід, можна запропонувати такий алгоритм дій:

- чітке формулювання теми, мети та послідовності інструктажу;
- визначення правил, методів, прийомів, способів, засобів проведення даного заняття, всебічне обґрунтування методики його організації;
- визначення критерії оцінки опанування суб'єктами учіння відповідних знань, навичок та умінь;
- нагадування теоретичних основ практичних дій: докладне пояснення запланованих навчальних дій, які буде виконувати суб'єкт учіння, використовуючи водночас відповідні засоби наочності;
- визначення найбільш ефективних і оптимальних способів та прийомів реалізації навчальних дій і завдань (бажано демонструвати їх певними дидактичними прийомами та засобами показу);
- ознайомлення студентів з тими педагогічними ситуаціями та предметами, які будуть використовуватися під час занять;
- показ моделі певних дій;
- перевірка правильного розуміння мети, сутності й ролі заняття і моделі та методів їх реалізації;

– уточнення питань, які можуть викликати певні труднощі під час проведення практичних занять;

– перевірка глибини сприйняття і способів виконання основних елементів дій суб'єктами учіння, зазначення причин і характеру помилок, які найчастіше мають місце під час проведення цього заняття, та способів їх уникнення;

– доведення до свідомості студентів заходів безпеки, яких вони повинні дотримуватися під час заняття;

– надання допомоги студентам у виборі літератури, наочних матеріалів, матеріальної бази та способів їх використання;

– зазначення місця, змісту, методу та форми самостійної праці над проблемами майбутнього заняття.

Практичне заняття передбачає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок тих, хто навчається, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку і оцінювання.

Під час проведення практичного заняття навчальна група за необхідності може ділитися на підгрупи.

2. ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ З КУРСУ “ВІКОВА І ГЕНДЕРНА ПСИХОЛОГІЯ”

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1

Вікова психологія

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1. Періодизації вікового розвитку
З. Фрейда, Ж. Піаже, Л. Колберга, Е. Еріксона, Л.С. Виготського, Д.Б. Ельконіна, В.І. Слободчикова. Періодизація багатовимірного розвитку особистості В.Ф.Моргуна (2 год)

Теоретичні питання

1. Закономірності психічного розвитку особистості.
2. Періодизації вікового розвитку З. Фрейда, Ж. Піаже, Л. Колберга, Е. Еріксона, Л.С. Виготського, Д.Б. Ельконіна, В.І. Слободчикова.
3. Періодизація багатовимірного розвитку особистості В.Ф. Моргуна.

Список літератури

1. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.
2. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. 5-те видання, перероблене, доповнене (ВЦ “Академія”), 2021. 376 с.
3. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.

Основні поняття

Психічний розвиток, особистість, періодизація, віковий розвиток, розвиток особистості.

Завдання до самопідготовки

1. Опрацюйте теоретичні питання. Розкрийте зміст основних понять з теми.
2. Знайдіть відповідь на питання: «Чому не існує єдиного підходу до розв’язання проблем вікової періодизації?»

Методичний практикум

1. Підготуйте відповіді на теми: «Як пов’язані між собою діяльність дитини та її психічний розвиток?», «Чи відрізняється провідний тип діяльності від домінуючого?» аргументуйте відповідь (письмово).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2. Психологічні особливості розвитку молодшого школяра (2 год)

Теоретичні питання

1. Психічний розвиток дитини дошкільного віку (3 – 6/7 років).
2. Готовність до шкільного навчання.
3. Провідна діяльність та центральні новоутворення періоду.

Список літератури

1. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.
2. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. 5-те видання, перероблене, доповнене (ВЦ “Академія”), 2021. 376 с.
3. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.

Основні поняття

Адаптація шкільна, криза 7 років, молодший шкільний вік, психологічна готовність до школи, провідна діяльність.

Завдання для самопідготовки

1. Проаналізуйте суперечності, що простежуються у психічному розвитку молодших школярів. Як вони враховуються при підготовці дитини до школи?

Методичний практикум

1. Поясніть, чому при оцінюванні поведінки і результатів діяльності, діти більш об'єктивні в оцінці результатів діяльності? (Письмово).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3. Девіантна поведінка у підлітковому віці (2 год)

Теоретичні питання

1. Три основні групи девіантної поведінки.
2. Психосоціальні феномени, що спричиняють виявлення девіацій.

Список літератури

1. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.
2. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. 5-те видання,

перероблене, доповнене (ВЦ “Академія”), 2021. 376 с.

3. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.

Основні поняття

Агресивність, акселерація, амбівалентність почуттів, підлітковий (пубертатний) вік, самооцінка особистості, спрямованість особистості.

Завдання для самопідготовки

1. Визначте, чи існують суттєві відмінності у змісті і характері спілкування підлітків з однолітками та дорослими? Обґрунтуйте відповідь.

Методичний практикум

1. Проаналізуйте причини відхилень від нормативної поведінки у підлітковому віці (письмово).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4. Юнацька субкультура та її характеристики (2 год)

Теоретичні питання

1. Підходи до аналізу феномену юнацької субкультури.
2. Історичні етапи еволюції юнацької субкультури.
3. Основні загальні символи, навколо яких консолідується кожна субкультура.
4. Основні особливості неформальних (субкультурних) об'єднань юнацтва.
5. Типи молодіжних субкультур.

Список літератури

1. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.

2. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. 5-те видання, перероблене, доповнене (ВЦ “Академія”), 2021. 376 с.

3. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.

Основні поняття

Ідентичність, самовизначення, субкультура, ціннісні орієнтації.

Завдання до самопідготовки

1. Опрацюйте теоретичні питання. Розкрийте зміст основних понять з теми.
2. Проаналізуйте, у чому виявляються особливості міжособистісного спілкування юнаків? (письмово).

Методичний практикум

1. Сформулюйте, яка із молодіжних субкультур є найбільш близькою вам, вашому світогляду, вашій системі цінностей? Поясніть чому? (Письмово, використовуючи приклади).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5. Основні тенденції психічного розвитку студентства (2 год)

Теоретичні питання

1. Загальні правила поведінки М. Аргайла та М. Хендерсона, які вважаються найбільш важливими для продовження дружніх стосунків.
2. Період пізньої юності і ранньої дорослості та розвиток любовних стосунків. Цілі побачень юнаків студентського віку за Ф. Райсом.
3. Новоутворення студентського віку.
4. Психологічні кризи студентського періоду розвитку.

Список літератури

1. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.
2. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. 5-те видання, перероблене, доповнене (ВЦ “Академія”), 2021. 376 с.
3. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.

Основні поняття

Адаптація студентів-першокурсників до навчання у ЗВО, мотивація вибору професії, професійні інтереси, студентська група, студентський вік.

Завдання до самопідготовки

1. Опрацюйте теоретичні питання. Розкрийте зміст основних понять з теми.

Методичний практикум

1. Проаналізуйте основні завдання психічного розвитку у період студентства.
2. Проаналізуйте, які показники свідчать про готовність випускника вищої школи до самостійної професійної діяльності (письмово).

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2

Гендерна психологія

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6. Психологічні концепції та теорії гендеру (2 год)

Теоретичні питання

1. Історія виникнення поняття «гендер».
2. Некласичне та постнекласичне розуміння гендеру.
3. Сучасні психологічні теорії гендеру.
4. Багатовимірність гендеру. Третя стаття.

Список літератури

1. Щотка О.П. Гендерна психологія: навч. посіб. / О.В. Щотка. – Ніжин: Видавець П.П. Лисенко М.М., 2019. – 358 с.
2. Древаль Ю. А. Гендерні стереотипи та їх прояви у спорті - <https://core.ac.uk/download/pdf/78067763.pdf>
3. Вілкова О. Ю. Конструктивні та деструктивні вияви гендерних стереотипів// Український соціум. - 2004. - № 3 (5). - С.28-33.

Основні поняття

Гендер, третя стаття, гендерні норми, гендерні стереотипи, гендерні ролі, гендерна ідентичність.

Завдання до самопідготовки

1. Прочитайте лекційний матеріал та складіть логічні схеми до кожного питання плану практичного заняття.

Методичний практикум

1. Попросіть 10 чоловіків та 10 жінок вашого віку відповісти на таке запитання: «Уявіть, що Ви прокинулись завтра представником іншої статі. Як Ви проживете цей день?» Прочитайте оповідання та виокремте основні теми. Які ці теми? Які труднощі відчували ваші досліджувані? (письмово).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7. Психологія гендерної соціалізації (2 год)

Теоретичні питання

1. Психологічна сутність гендерної соціалізації особистості.
2. Теорії та механізми гендерної соціалізації.
3. Основні інститути та агенти гендерної соціалізації.

Список літератури

1. Щотка О.П. Гендерна психологія: навч. посіб. / О.В. Щотка. – Ніжин: Видавець П.П. Лисенко М.М., 2019. – 358 с.
2. Древаль Ю. А. Гендерні стереотипи та їх прояви у спорті - <https://core.ac.uk/download/pdf/78067763.pdf>
3. Вілкова О. Ю. Конструктивні та деструктивні вияви гендерних стереотипів// Український соціум. - 2004. - № 3 (5). - С.28-33.

Основні поняття

Соціалізація, гендерна соціалізація, гендерна група, гендерна диференціація, гендерна сегрегація, диференційне підсилення, диференційне моделювання, гендерні стереотипи, гендерні ролі, гендерна ідентичність.

Завдання до самопідготовки

1. Прочитайте лекційний матеріал та складіть логічні схеми до кожного питання плану практичного заняття.

Методичний практикум

1. Проаналізуйте роль різних агентів соціалізації на різних її етапах (письмово).
2. Розкрийте роль дитячої субкультури у гендерній соціалізації.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8. Гендерні теорії лідерства (2 год)

Теоретичні питання

1. Концепція «гендерного потоку».
2. Теорія гендерного відбору лідерів.
3. Концепція токенізму.
4. Статусна теорія.
5. Теорія рольової конгруентності Еліс Іглі.
6. Лідерський потенціал у жінок та його розвиток.

Список літератури

1. Щотка О.П. Гендерна психологія: навч. посіб. / О.В. Щотка. – Ніжин: Видавець П.П. Лисенко М.М., 2019. – 358 с.
2. Древаль Ю. А. Гендерні стереотипи та їх прояви у спорті - <https://core.ac.uk/download/pdf/78067763.pdf>
3. Вілкова О. Ю. Конструктивні та деструктивні вияви гендерних стереотипів// Український соціум. - 2004. - № 3 (5). - С.28-33.

Основні поняття

«Скляна стеля», трансформаційне лідерство, лідерський потенціал, гендерний потік, токени, гендерний менеджмент, інтерналізація особистості лідера, інграціяція.

Завдання до самопідготовки

1. Прочитайте лекційний матеріал та складіть логічні схеми до кожного питання плану практичного заняття.

Методичний практикум

1. Проаналізуйте дані статистичного аналізу «Жінки та чоловіки на керівних посадах в Україні: відкриті дані ЄДРПОУ», (електронний ресурс: <http://socialdata.org.ua/edrrou-gender/>). Складіть стислу характеристику гендерного балансу/дисбалансу у різних сферах. Які причини дисбалансу в менеджменті? (письмово).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9. Психологія гендерного насильства. Наслідки насильства щодо жінок та їх психологічна корекція (2 год)

Теоретичні питання

1. Поняття гендерного насильства.
2. Різновиди гендерного насильства.
3. Чинники насильства щодо жінок.
4. Психологічна корекція наслідків насильства щодо жінок.

Список літератури

1. Щотка О.П. Гендерна психологія: навч. посіб. / О.В. Щотка. – Ніжин: Видавець П.П. Лисенко М.М., 2019. – 358 с.
2. Древаль Ю. А. Гендерні стереотипи та їх прояви у спорті - <https://core.ac.uk/download/pdf/78067763.pdf>
3. Вілкова О. Ю. Конструктивні та деструктивні вияви гендерних стереотипів// Український соціум. - 2004. - № 3 (5). - С.28-33.

Основні поняття

Насильство, гендерне насильство, культура зґвалтування,

об'єктивація, сексуальне насильство, фізичне насильство, психологічне насильство, рольовий трикутник насильства, психічна травма, посттравматичний стресовий розлад, психологічні захисти, психологічне консультування, психотерапія.

Завдання до самопідготовки

1. Прочитайте лекційний матеріал та складіть логічні схеми до кожного питання плану практичного заняття (письмово).

Методичний практикум

1. Проаналізуйте психологічні наслідки для жінок об'єктивації їх тіла.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10. Гендерні особливості спілкування (2 год)

Теоретичні питання

1. Гендер та вербальне спілкування.
2. Гендер та невербальне спілкування.
3. Створення гендеру у спілкуванні.

Список літератури

1. Щотка О.П. Гендерна психологія: навч. посіб. / О.В. Щотка. – Ніжин: Видавець П.П. Лисенко М.М., 2019. – 358 с.
2. Древаль Ю. А. Гендерні стереотипи та їх прояви у спорті - <https://core.ac.uk/download/pdf/78067763.pdf>
3. Вілкова О. Ю. Конструктивні та деструктивні вияви гендерних стереотипів// Український соціум. - 2004. - № 3 (5). - С.28-33.

Основні поняття

Мова, мовлення, мовленнєве спілкування, вербальна та невербальна комунікація, гендерне спілкування, гендерна комунікація.

Завдання до самопідготовки

1. Прочитайте лекційний матеріал, познайомтеся із рекомендованою літературою та складіть логічні схеми до кожного питання практичного заняття.

Методичний практикум

1. Ознайомтеся з аналізом гендерного дискурсу у ЗМІ <https://genderindetail.org.ua/library/ukraina/genderniy-diskurs-u-suchasnih-media-na-materialah-monitoringu-regionalnoi-presi-2017-2018-134487.html>.

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ РОБІТ (РЕФЕРАТІВ)

Вимоги до змісту реферату

Під час аналізу змісту реферату кафедра звертає увагу на використання автором нових досягнень науки, передового інноваційного педагогічного досвіду, переконливість і достовірність поданих фактів, обґрунтованість висновків і узагальнень, коректність використання наукової літератури, науково-практичну цінність роботи. Хоча розробка реферату не передбачає результату, який є вкладом в науку, проте нові дані, факти, думки, новації, інновації, своєрідна їх інтерпретація і несхожа на попередні систематизація повинні в роботі бути.

У процесі виконання реферату необхідно обґрунтувати актуальність, викласти історію питання, інтерпретувати дані досліджень, які проводилися вченими (або особисто автором), проаналізувати літературні джерела. Іноді під час розробки теми штучно «притягують» такий матеріал, який має другорядне значення або і зовсім не потрібен для даної конкретної роботи. Матеріал слід висвітлювати ґрунтовно, логічно, але уникати зайвих відступів, дрібних, не характерних фактів.

Робота повинна завершитися чіткими і конкретними висновками. При цьому потрібно звертати увагу на оформлення роботи згідно з Держстандартом, її грамотність, правильний запис використаної літератури, цитат і посилань на джерела. Студенті працюють під керівництвом викладача кафедри.

Вибір теми і складання плану реферату

Першим, дуже відповідальним кроком є вибір студентами теми реферату, яка повинна відповідати сучасному стану розвитку педагогічної теорії та практики, відповідати програмі навчальної дисципліни, потребам освітнього процесу у ВНЗ. Кафедра пропонує студентам тематику рефератів. Слід виходити також з того, що студенти повинні дати згоду на розробку запропонованої їм теми. Старости груп складають списки, де вказують: номер групи, прізвище та ініціали студента, назву теми і подають їх на кафедру. Студент може просити дозволу на власну тему, яка викликає в нього інтерес. Недоцільно вибирати теми, які добре і всебічно висвітлені в літературних джерелах. Їх важко доповнити новими думками, фактами. В цьому випадку виклад змісту роботи може звестися до звичайного копіювання (компіляції).

Нова, маловивчена тема відкриває більше можливостей для прояву самостійності і виявлення творчих здібностей студента. Після вибору і схвалення теми роботи студент розробляє графік її виконання. Він передбачає такі етапи:

I) вибір теми реферату, з'ясування ступеня її досліджуваності в літературі;

II) підбір літератури, складання бібліографічного списку;

III) вивчення літератури та інших джерел;

IV) написання роботи;

V) подання роботи викладачеві;

VI) захист реферату.

Після ознайомлення із загальною і спеціальною літературою складається попередній варіант плану роботи. У процесі накопичення матеріалу та його систематизації план удосконалюється й корегується. Після завершення підготовчої роботи складається його остаточний варіант.

Структура роботи передбачає такий вигляд: зміст, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел, додатки (за необхідністю).

Після складання графіка, вивчення літературних та інших джерел рекомендується розробити план роботи, який може обговорюватися із викладачем.

Форма плану може бути різною. Як правило, він включає вступ, основну частину, висновки і список використаної літератури. Можна вмістити також і додатки.

У вступі розкриваються актуальність і важливість теми, висвітлюються вихідні методологічні положення, які визначають підхід до теми, дається історіографія і характеристика джерел для того, щоб виявити ступінь дослідження теми, аспекти, які потребують вивчення.

Вступ дає загальне уявлення про роботу й має містити такі основні моменти:

а) обґрунтування теми;

б) актуальність обраної теми, ступінь її досліджуваності;

в) визначення мети та завдань роботи, виділення кола питань, які слід розглянути для найповнішого розкриття теми;

г) стислий огляд літератури та інших джерел.

Основна частина роботи присвячується розгортанню центральної ідеї і вирішенню означених у вступі завдань.

Змістом реферату можуть бути:

- аналіз актуальних проблем педагогіки вищої школи за спеціальністю (інформатика, металознавство, тощо), освітніх або психолого-педагогічних проблем;

- аналіз і характеристика існуючих проблем в педагогіці вищої школи

- аналіз комплексу науково-методичних проблем та явищ теорії та практики педагогіки вищої школи (власного досвіду, досвіду досвідчених колег).

Основна частина роботи складається з двох-чотирьох параграфів, у свою чергу розбитих на підрозділи (параграф має включати більше 2–х підрозділів). Кожний параграф має висвітлювати самостійне питання поставленої проблеми, підрозділ — окрему частину цього питання. Надзвичайно важливим є збереження логічного зв'язку між параграфами (підрозділами в параграфі) і послідовність переходу від одного параграфу до іншого. Зміст параграфів і підрозділів має відповідати їхній назві, закінчуватися стислими висновками.

Робота завершується загальними висновками. Вони мають бути чіткими, місткими й короткими за формою. Нових фактичних даних, теоретичних положень у цій частині подавати не слід, доречно підкреслити перспективу розвитку проблеми в освітній практиці, а також запропонувати власні практичні рекомендації. Висновки констатують ступінь реалізації мети і завдань, які були визначені у вступі, а також теоретичну цінність виконаної роботи.

Оформлення роботи

Допускається оформлення реферату в рукописному або надрукованому варіантах. Приблизний обсяг реферату 25-35 сторінок тексту комп'ютерного друку.

Стандартний лист, набраний на комп'ютері, має до 30 рядків, надрукованих через 1,5 інтервали на одному боці (розмір шрифту 14 пунктів). Довжина кожного рядка — 62-66 знаків, новий абзац починається з відступу не менше 15 мм. Лист має такі поля: верхній — не менше 20 мм, нижній — 20 мм, правий — 15 мм, лівий — 25 мм.

Вписувати в текст окремі іншомовні слова, формули чи умовні позначення можна пастою, чорнилом лише чорного кольору.

Друкарські помилки, описки, які виявилися після написання реферату, можна виправляти підчищенням або зафарбовуванням коректором і нанесенням правильного тексту. Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці.

Текст основної частини реферату поділяють на параграфи та підрозділи.

Параграф не слід починати з нової сторінки. Заголовки структурних частин реферату, а саме «Зміст», «Вступ», «Основна частина», «Список використаних джерел», «Додатки» (за необхідністю) друкуються з нової сторінки, з вирівнюванням по центру і виділенням жирним шрифтом.

Заголовки параграфів і підрозділів друкуються маленькими літерами (окрім першої великої) з абзацу, крапку в кінці заголовку не ставлять. Відстань між заголовком та текстом має становити 2 інтервали.

Не допускається розміщення назви параграфу або підрозділу в нижній частині сторінки, якщо далі подається лише рядок тексту.

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами у правому нижньому куті без крапки. Титульний аркуш вважається за першу сторінку, але нумерація на ньому не проставляється. Наступні сторінки нумерують починаючи з другої.

Такі структурні частини проекту як зміст, вступ, основна частина, висновки, перелік використаних літературних джерел, додатки не мають порядкового номеру.

Номер параграфу позначають арабською цифрою з крапкою, а після цього у цьому ж рядку друкують його назву.

Підрозділи нумеруються в межах розділу: «1.,1, 1.2, тощо.», тобто перший та другий підрозділ першого параграфу, причому крапка проставляється і між цифрами і після останньої, а далі в тому ж рядку подається назва підрозділу.

Робота розпочинається титульним листом, на якому послідовно вказується: назва університету, факультету, кафедра, тема роботи, прізвище, ім'я, по батькові студента, спеціальність, номер навчальної групи, посада, вчений ступінь і вчене звання викладача, місто і рік написання роботи.

За титульним листом розміщується зміст роботи, в якому послідовно вказується вступ (без номера), назви параграфів і підрозділів (з відповідною нумерацією), висновки (без номера), список використаних джерел (без номера), додатки (без номера). Навпроти кожного елемента змісту зазначаються номери сторінок його розташування у змісті реферату.

Важливу інформаційну роль у тексті роботи відіграє бібліографічний апарат — посилання на джерела й літературу, а також список джерел.

Кожне висловлювання, положення, статистичний матеріал, які цитуються, слід обов'язково підтвердити посиланням на джерела.

Для того, щоб грамотно оформити посилання, студентам необхідно дотримуватися таких положень.

При написанні реферату посилання на джерела дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися бажано на останні видання публікацій.

Посилання в тексті реферату на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1-7]...».

Коли в тексті реферату необхідно зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у виносках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.

Приклад: цитата в тексті: «... незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, у жодному разі не можна ігнорувати найбільші канали передачі інформації [6, с. 84]».

Відповідний опис у переліку посилань:

6. Ананьев Б. Г. О человеке как объекте и субъекте воспитания / Б. Г. Ананьев // Избран. психол. труды / под ред.: А. А. Бодалева, Б. Ф. Ломова, И. В. Кузьмина. – М., 1980. – Т. 2. – С. 82–90.

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв т.ін. (при цьому враховують відповідність бібліографічного опису вимогам чинного міжнародного стандарту ГОСТ 7.1-84, за винятком вимог Изм. N8 4 (ІПС №2 2001)). Завдяки цьому можна уникнути повторних перевірок, вставок пропущених відомостей.

Джерела можна розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті, в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку.

Відомості про джерела, включені до списку, необхідно давати відповідно до вимог міжнародних і державного стандартів з обов'язковим наведенням назв праць.

Приклади бібліографічного опису та оформлення посилань, запису джерел у списку використаної літератури

1. Абдугулов М. А. Эстетическое самовоспитание будущих учителей музыки в системе профессиональной подготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Абдугулов Мусабек Алешаевич ; Киев. ун-т им. Т. Г. Шевченко. – К. : [Б. и.], 1994. – 173 с.

2. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.

3. Агрессия и психическое здоровье / под. ред.: Т. Б. Дмитриевой, Б. В. Шостаковича. – СПб. : Изд-во «Юрид. центр Пресс», 2002. – 464 с.

4. Олійник Ю.С. Порівняльний аналіз виникнення та подальшого розвитку тестування у деяких країнах світу [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_kpsn_2010/Pedagogica/63601.doc.htm – Заголовок з екрану.

4. ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ (РЕФЕРАТИВ)

1. Психічний розвиток людини та його особливості.
2. Фактори психічного розвитку.
3. Теорії психічного розвитку.
4. Вікова періодизація психічного розвитку людини.

5. Психологічні особливості дітей раннього віку.
6. Психічний розвиток дошкільнят.
7. Психологія молодших школярів.
8. Психологічні особливості розвитку молодшого школяра.
9. Психічний розвиток підлітків.
10. Психологія юнацтва.
11. Психологічні особливості раннього дорослого віку.
12. Психологія середньої дорослості.
13. Психологічні особливості людей похилого віку.
14. Девіантна поведінка у підлітковому віці.
15. Юнацька субкультура та її характеристики.
16. Основні тенденції психічного розвитку студентства.
17. Розвиток гендерної психології.
18. Психологічні концепції та теорії гендеру.
19. Гендерні стереотипи як шаблон гендерної ролі.
20. Гендерна роль: поняття, зміст, рівні аналізу.
21. Гендерно-рольовий конфлікт.
22. Сексизм та гендерна дискримінація.
23. Психологія гендерної соціалізації.
24. Поняття гендерної ідентичності.
25. Структура, види та розвиток гендерної ідентичності.
26. Гендер та сексуальність.
27. Феномен «queer-ідентичність».
28. Гендерні теорії лідерства.
29. Гендерні стереотипи у спорті.
30. Гендерні відносини і походження гендерної асиметрії.
31. Маскулінність як прояв гендерних стереотипів у професійному спорті.
32. Психологія гендерного насильства.
33. Наслідки насильства щодо жінок та їх психологічна корекція.
34. Гендерні особливості спілкування.

5. ПЕРЕЛІК ТИПОВИХ ПИТАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЯ СПОРТУ»

1. Психічний розвиток людини та його особливості.
2. Фактори психічного розвитку.
3. Теорії психічного розвитку.
4. Вікова періодизація психічного розвитку людини.
5. Психологічні особливості дітей раннього віку.
6. Психічний розвиток дошкільнят.
7. Психологія молодших школярів.

8. Психологічні особливості розвитку молодшого школяра.
9. Психічний розвиток підлітків.
10. Психологія юнацтва.
11. Психологічні особливості раннього дорослого віку.
12. Психологія середньої дорослості.
13. Психологічні особливості людей похилого віку.
14. Девіантна поведінка у підлітковому віці.
15. Юнацька субкультура та її характеристики.
16. Основні тенденції психічного розвитку студентства.
17. Розвиток гендерної психології.
18. Психологічні концепції та теорії гендеру.
19. Гендерні стереотипи як шаблон гендерної ролі.
20. Гендерна роль: поняття, зміст, рівні аналізу.
21. Гендерно-рольовий конфлікт.
22. Сексизм та гендерна дискримінація.
23. Психологія гендерної соціалізації.
24. Поняття гендерної ідентичності.
25. Структура, види та розвиток гендерної ідентичності.
26. Гендер та сексуальність.
27. Феномен «queer-ідентичність».
28. Гендерні теорії лідерства.
29. Гендерні стереотипи у спорті.
30. Гендерні відносини і походження гендерної асиметрії.
31. Маскулінність як прояв гендерних стереотипів у професійному спорті.
32. Психологія гендерного насильства.
33. Наслідки насильства щодо жінок та їх психологічна корекція.
34. Гендерні особливості спілкування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Методичне забезпечення

1. Руденко М.В. Основи професійної освіти: підручник / М.В. Руденко, Р.А. Калениченко, Г.В. Капосльоз, Г.Л. Корчова. – К.: КНУБА, 2018. – 615 с.
2. Руденко М.В. Психолого-педагогічне забезпечення навчально-виховного процесу: навч. посібник / В.М. Смірнов; М.В. Руденко, Р.А. Калениченко, В.О. Гаврилук. – К.: КНУБА, 2014. – 432 с.

Базова

1. Токарева Н.М. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник / Н.М. Токарева, А.В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.
2. Савчин М.В. Вікова психологія. / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – 5-те видання, перероблене, доповнене (ВЦ “Академія”), – 2021. – 376 с.
3. Щотка О.П. Гендерна психологія: навч. посіб. / О.В. Щотка. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. – 358 с.
4. Сергеєнкова О.П. Вікова психологія: навч. посіб. / О.П. Сергеєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасека. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.

Допоміжна

1. Ахметов Р.Ф. Теоретико-методичні основи управління системою багаторічної підготовки спортсменів швидкісно-силових видів спорту / Р.Ф. Ахметов : Дис. ... д-р наук з фіз. вих. і спорту. – К., 2006. – 412 с.
2. Месснер М. Маскулінність і професійний спорт // Антологія гендерної теорії. – Мінськ, вид.: Пропілеї, 2000. С. 218-228.
3. Древаль Ю.А. Гендерні стереотипи та їх прояви у спорті <https://core.ac.uk/download/pdf/78067763.pdf>.
4. Вілкова О.Ю. Конструктивні та деструктивні вияви гендерних стереотипів // Український соціум. – 2004. – № 3 (5). – С.28-33.
5. Журженко Т.Ю. Социальное воспроизводство и гендерная политика в Украине / Т.Ю. Журженко. – Харьков: Фолио, 2001. – 240 с.
6. Марценюк Т. Стан гендерної рівності в Україні: міжнародний аспект // Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки – 2007. – Т. 70. – С. 53-59..
7. Петухова І.О. Психологія особистості: навчальний посібник / І.О. Петухова, Р.А. Калениченко, О.Г. Льовкіна та ін. – Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2021. – 338 с.
8. Маркова О.Ю. Гендерні виміри сучасного суспільства // Збірник «Відчуження людини в перспективі глобалізації світу». – Спб., Вид.: Петрополіс, 2001. – С. 100-122.

Інформаційні ресурси

1. <http://library.knuba.edu.ua/>.
2. <http://org2.knuba.edu.ua/course/view.php?id=3058>.
3. psy.net.ru.
4. www.igpate.gom.
5. www.trainiings.ru.
6. psy.net.ru.

Для нотаток

Навчально-методичне видання

ВІКОВА І ГЕНДЕРНА ПСИХОЛОГІЯ

Методичні вказівки
до вивчення курсу
для студентів спеціальності
017 «Фізична культура і спорт»,
галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

Укладач **КАЛЕНИЧЕНКО** Руслан Арсенович

Випусковий редактор *В.С. Сасько*
Комп'ютерне верстання *Д.М. Ніколаєвич*

Підписано до друку 05.04.2023. Формат 60x84_{1/16}
Ум. друк. арк. 1,39. Обл.-вид. арк. 1,5.
Електронний документ. Вид. № 31/III-23

Видавець і виготовлювач:
Київський національний університет будівництва і архітектури

Повітрофлотський проспект, 31, Київ, Україна, 03037

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 808 від 13.02.2002 р.